

Johann Tarnow Johann Fabricius

Disputatio Theologica De Libero Arbitrio Hominis

Rostochi[i]: Pedanus, 1628

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn737677562>

Druck Freier Zugang

Vort. J. Fabricii

J. Tarnovius.

R. U. theol. 1628.

D. T. O. M. A.

Disputatio Theologica

DE

LIBERO

ARBITRIO

HOMINIS,

In Academia Rostochiensī

Exercitij gratiā proposita

PRÆSIDE

JOHANNES TARNOVIO

S. S. Theologiæ Doctore &

Professore,

RESPONDENTE

JOHANNES FABRICIO

Dantiscano Boruss.

a. d. *Februarij, horis pomeridianis.*

1. Petr. 2, 16.

ὡς ἐλεύθεροι, καὶ μὴ ὡς δουλοκρατοῦντες τῆς ἀγαπῆς πλὴν
ἐλευθερίαν, ἀλλ' ὡς δούλοι τοῦ Θεοῦ.

ROSTOCHI

Typis exscripsit Joachimus Pedanus, Acad. Typog. Anno 1628.

1628

2. Corinth. 3, 17.

Οὐ πᾶν πνεῦμα κυρίου, ἐκεί ἐλευθερία.

v. 18.

Ἡμεῖς ὅ πάντες ἀνακεκαλυμμένοι προσώπων τῷ δόξαν Κυ-
ρίου καθότι ἐργάζονται τῷ αὐτῷ ἐκείνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δό-
ξης εἰς δόξαν, κατὰ πνεῦμα κυρίου πνεύματι.

Thesis I.

Difficilis quidem est, sed tamen in Ecclesia Dei
necessario tractanda de Libero hominis ar-
bitrio Quæstio: difficilis, quia juxta Augu-
stinum, quando defenditur liberum arbi-
trium, negari Dei gratia videtur: quando
autem asseritur Dei gratia, liberum arbi-
trium putatur auferri: tradenda tamen jugiter & discenda
est hæc doctrina, quia inde homo, quodnam sit Dei beneficium
creantis, convertentis, sanctificantis & glorificantis, diaboli
seducentis & captivantis maleficium, & suum non-renati in
spiritualibus exitium, & jam renovati officium, optimè
cognoscit.

II.

Hoc itaq; perpendentes denuò locum hunc ad placidam
συζητησιν breviter explicatum proponemus: faxit is, qui est
ens liberrimum, & à quo omnis vera ac salutaris libertas, ut
hoc vergat ad nominis ipsius gloriam, & nostram ipsorum in-
structionem, juxta verissimam Christi promissionem Job. 8, 31.
Εὰν ὑμεῖς μένητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἐστέ

A 2

v. 32

v. 32. Καὶ γνώσεται τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει
ὑμᾶς.

III.

Priusquam autem ad rem ipsam progrediamur, separa-
bimus ea, de quibus non sumus acturi. Primò enim, quando
dicimus, fore, ut agamus de libero HOMINIS arbitrio, nostrè
institutijam non est declarare, i. quomodo Deo propriè con-
veniat ἀντιξέουσιν, quo, quicquid vult, etiam potest, ita tamen
ut vult, hoc est, aliquid absolute, aliquid ordinate, ubi non
semper fit, quod Deus vult Matth. 23, 37. ἡθέλησα, οὐκ ἡθέλη-
σαι, qua de re in L. de Deo & Electione: neg, etiam 2. placet
nunc differere, quomodo libertas arbitrij sit in angelis, tam
in bonis jam in bono confirmatis Zach. 6, 3. tantum ad bonum
Matth. 6, 10. quam in malis seu diabolis post lapsum suum à
Dei gratia prorsus rejectis Matth. 25, 41. Epist. Jud. v. 6. A-
poc. 12, 8. tantum ad malum Job. 8, 44. qua de re in L. de
angelis bonis & malis, ubi saltem notamus illud Bernardi:
Nemo putet ideo dictum liberum arbitrium, quod equa inter
bonum & malum potestate aut facultate versetur: alioqui nec
Deus, nec angeli, nec diaboli dicerentur esse liberi arbitrij.

IV.

Secundò probè distinguenda sunt quaestiones, nec cum hac
nostrà de libero arbitrio confundenda disputationes, de neces-
sitate & contingentia, Dei providentia, praescientia, imagine
Dei in homine & similes, quod vel suo errore docet Valla (de
quo apud Dn. Chemnitium) quam sit periculosum, à quo etiam
quidam Calviniani non longè abeunt.

V.

Ad nomen quod spectat, vox ipsa ARBITRIUM in
sacris literis non habetur, res tamen in iis extat, & proinde
propter abusum vocabuli, qui potest tolli, terminos antiquos
hic

bic non movemus. Et quando disceptatur, quomodo buic loco, in quo precipue de arbitrio non libero, sed servo agitur, conveniat? sciendum, ut in titulis quorundam principum multa nomina regionum, quas vel amiserunt eorum majores, vel quas sperare possunt eorum posterii, ponuntur, ita etjam liberum in spiritualibus arbitrium de homine non renato dici, quod hoc ipsius primus parens Adam habuerit, & ipse per alterum Adamum Jesum Christum hic ex parte, in altera vita ex toto recuperare possit. Si quis tamen ad statum secundum corruptionis, de quo potissimum inter nos & pontificios disquiritur, respiciens malit cum Dn. Cbemnitio titulum facere, De viribus humanis, ei dicam non scribimus, quia non sunt hæ contradictoria sententia, quum non fiat respectus ad idem, ideoq; de hoc titulo curiosius non disputabimus.

V I.

Ad vocem Liberum, notamus primùm illam distinctionem Bernbardi, videlicet quod quadam libertas sit I. à peccato Joban. 8, 36. Rom. 6, 18. 2. Cor. 3, 17. cui opponitur servitus peccati, quæ cum voluntate est conjuncta Job. 8, 34. II. quadam est à miseria Rom. 8, 21. cui opponitur subjectio contra voluntatem ibidem v. 20. III. quadam est à coactione i. Cor. 7, 37. Actor. 5, 4. 1. Pet. 5, 2. cui opponitur Bia seu vis vel violentia Actor. 5, 26. & 24, 7. quæ licet in Adamo ante lapsum fuerint naturales, tamen nostri respectu à Bernbardo vocantur I. libertas gratia II. gloria. III. natura, & per lapsum duæ illæ priores sunt amissæ, non item tertia, quæ naturaliter inest, ut Aristoteles probat 3. Eth. c. 1.

V I I.

Illud addimus, quod jam post lapsum quidam homines tantùm sint liberi ad malum, irrogeniti, servi peccati, diaboli filij, ac mancipia, quamdiu tales, & hi sunt liberi à justitia

stitia Rom. 6, 20. Tit. 1, 15. 16. Act. 13, 10. & hi considerantur in statu corruptionis, in quo tantum jam sunt. quidam sunt liberi tantum ad bonum, ut jam in celum translati iouyγe-
 ρoi Luc. 20, 36. Roman. 7, 24. & 8, 21. ubi appellatur hac li-
 bertas gloria filiorum Dei. Confer etiam 1. Cor. 13, 10. quidam
 sunt liberi ex parte ad bonum, propter spiritum, ex parte ad
 malum propter carnem adhaerentem, spirituiq; obluantem,
 ut renati, quod egregie explicat Paulus exemplo suo Rom. 7.
 à versu 14. usq; ad finem, & de aliis omnibus verè piis Gal.
 5, 17. &c. & Petrus 1. ep. 2, 11.

VIII.

In statu autem integritatis in nullo horum trium erat
 Adamus, quia nondum peccarat, nec in gratia Dei ita erat
 confirmatus, ut peccare planè non posset, nec carnem habe-
 bat repugnantem spiritui, sed talis erat, ut posset, si vellet,
 non peccare, vel, si vellet, peccare, ideòq; tam ad bonum,
 quàm malum hætenus verè liber erat, hoc est, violenter à
 Deo peccare non prohibebatur, sed præcepto, & sponte sua
 poterat ex concreata integritate eligere bonum, aut malum,
 si vellet illà excidere.

IX.

Non præterimus, sedulo esse distinguendum, inter libe-
 ram hominis electionem & executionem ejus rei, quam vo-
 luit, quia ibi à Deo non cogitur, hic omnis actio à Deo guber-
 natur & regitur, Esa. 45, 7. Jer. 32, 19. Prov. 5, 21. & 21, 1.
 Eccl. 9, 13. &c. Sap. 7, 16. Jer. 10, 23. notabili tamen cum
 discrimine, bona & mala: illa regit eudoxia, hæc regit ουχό-
 ησις, ibi approbatio, hic permissio cernitur. Et ita sæpe ipsa
 voluntas pro facto habetur tam in bonis Gen. 22, 12. 2. Sam. 7,
 5. 1. Chron. 22, 8. quàm malis Gen. 20, 3. 6. 2. Sam. 11, 14. &
 12, 9. 1. Reg. 21, 19. Gen. 50, 20. sic in Christi passione Judæi
 scriba

scriba, pharisei id eligeant ac volebant, ut Christus planè interiret nec resurgeret.

X.

Etiam illud observamus: per essentiam voluntatem semper esse liberam, non tamen semper liberatam, nisi tum quando per Spiritum S. est regenerata: habet ἐξουσίαν τοῦ ἰδίου θελήματος 1. Corintb. 7, 37. sed non habet χάριν Ephes. 1, 9. nec σύνεσιν Ephes. 5, 17. nec δοκιμασίαν Rom. 12, 2. nec εὐδοκίαν τοῦ θεοῦ θελήματος Eph. 1, 5.

XI.

Ne quis se involvat illis questionibus, quomodo, quæ facit homo, fiant liberè & contingenter, & tamen necessariò? quomodo bona opera sint necessaria & tamen libera? sciendum, quod utraq; vox sit ambigua. Liberum significat vel spontaneum non coactum, non violentum 3. Ethic. cap. 1. vel arbitrium & indifferens. Necessarium dicitur vel coactum, vel quod tale est necessitate consequentia, vel mandato ordine, debito, puta quatenus huc spectat illa vox, quæ aliàs longè plures habet acceptiones. Necessitas v. consequentis vel absoluta huc non pertinet.

XII.

Hinc porrò si demonstretur, quomodo cum interna & ἡγεμονικῇ necessitate possit stare libertas, etiam liquet, quid sentiendum de illa Bellarmini calumnia, quæ gravat nostras Ecclesias, videlicet quod Lutherani (quando hominis arbitrium in spiritualibus dicunt esse servum) vim volendi tollant, ipsam naturam violent, & seipsos non solum veicularum similes, sed omnino rationis expertes profiteantur. Magis tamen hoc patebit, quando juxta diversos status diversimodè pronuntiabimus de uno hominis arbitrio. Idem sentiendum de illis, qui, quando in secundo statu, quod ad spiritualia, hominem

minem se habere merè passivè, asserimus, calumniantur, nos, absolutà necessitatē hominem non posse prestare externam pedagogiam, non posse vitare peccata grandia &c. sentire ac docere: qui docendi sunt metaphysicam, ne tam turpiter errent, aut Ethicam, ne tam crassè mentiantur.

XIII.

Ita enim se res habet. Homo beandus consideratur vel in statu I. innocentia, integritatis, gratia collata, ante lapsum, in naturā instituta, integra. II. culpa, defectionis, miseria, gratia in Adamo primo in lapsu & post eum, amissa, in naturā destitutā & per peccatum corruptā. III. reparationis, confectionis, gratia per Christum, in conversione & erectione à lapsu, in naturā restitui cœpta ac liberata. IV. gloria, restitutionis & refectionis plenaria, post resurrectionem, in natura plenè restitutā ac aeternum beata. In primo statu vide hominem διγαίον καὶ ὁσίον Ephes. 4, 24. in secundo ψυχρὸν I. Cor. 2, 14. in tertio σαρκενὸν Roman. 7, 14. καὶ νεκρὸν I. Cor. 2, 15. in quarto νεοψυχρὸν, ἐμψυχνὸν I. Cor. 15, 44. 46. 48. in I. qualis fuerit ante lapsum, in II. qualis factus sit post lapsum. In III. qualis sit à lapsu erectus & renatus. in IV. qualis futurus sit in cœlum evectus ac beatus. Vel, si grecos terminos mavis, in homine fuit I. primū creatο ὁλοσμοῦς & ἀεὶ ὁλοσμοῦς integritas, & perspicacia veritatis. II. est postea in lapso & ex corruptis nato naturaliter σαρκενὸς & ἀμύνοια perversitas & efficacia falsitatis. III. esse potest in spiritualiter renato per ordinaria media κατὰ σαρκα & μετὰ νοῦν, restitutio & initium sanitatis, cui tamen adest infirmitas. IV. demum sequitur ὁλοσμοῦς & plenaria ὁμολογία perfectio & complementum felicitatis, ubi summa erit beatitas. In prima primi Adami officium creatori paratum: in secundo denegatum: in tertio secundi Adami beneficium salvationis in no-

*in nobis inchoatum; in quarto glorificationis & consumma-
tum. Primus status fuit felix; secundus, infelix; tertius,
partim felix, partim infelix; quartus felicissimus.*

DE STATU PRIMO.

XIV.

*In hoc, Liberum arbitrium fuit facultas voluntatis re-
cta, qua homo res à mente cognitae ac judicatae vel eligebat,
vel rejiciebat.*

XV.

*Non fuit actus, quia hic non inest naturae; neq. affectus,
quia non citò transit, & hic judicantem potius impedit; neq.
habitus, vel naturalis, quia hic tantum ad unum inclinatur;
vel acquisitus, quia hic comparatur crebris actionibus; neq.
Jedoch (proprie & stricte sic dictus) quia hic omnibus ho-
minibus non est communis. Liberum arbitrium autem non
inclinatur ad unum vel bonum particulare per se, non acquiri-
tur, estq. commune omnibus hominibus & licet formaliter
non habeat in intellectu, tamen radicaliter eò spectat. unde,
quidam Theologi censent, in quantum est arbitrium, perti-
net ad intellectum; in quantum est liberum, voluntas signi-
ficatur. Non enim est liberum arbitrium, quando nosti, &
non appetis, nec, quando appetis, & non nosti, sed quando
nostis & hinc aut fugis aut appetis.*

XVI.

*Quid multis? In statu integritatis ut homo ipse erat re-
ctus, Eccles. 7, 29. sic etiam liberum ejus arbitrium. Ut homo
erat verè justus & sanctus Ephes. 4, 24. sic tum non nisi justa
& sancta eligebat ac prosequeretur, quamdiu talis manebat.*

B

Distin-

Distinguendum hic inter actum & potentiam, non tamen hanc physicam seu naturalem, quam necesse sit ordine nature actuari, quam alias etiam vocamus proximam, hic enim latè accipimus vocabulum de potentia remotâ. Et quemadmodum tum gerebat imaginem Dei, quæ cadit in hominem, perfectam, Deusq; est ens liberrimum, licet mala neq; velit neq; probet: ita tum suo modo erat homo liberrima voluntatis, sic tamen, ut possêt, si vellet, non peccare: possêt item si vellet, peccare, sed cum hac conditione, ut tum imaginem Dei & hoc liberum arbitrium ad bona amitteret, eò quod illo liberè ad malum appetendum esset abusus. Confer quæ habet Siracides cap. 15. v. 14. 15. Fuit homo integer similis, non par aut equalis Deo. vide thesi 57. Augustini dictum.

XVII.

In hoc statu homini primo etiam Spiritus S. non defuit, tanquam donum supernaturale, quod ita potest probari. Quum Moses Gen. 2, 23. 24. dicat, Adamum illa verba pronunciaſſe, Idcirco relinquet vir patrem suum &c. id à Deo ipso fuisse dictum Christus pronunciat Matth. 19, 4. 5. Marc. 10, 6. 7. confer 1. Cor. 6, 16. Eph. 5, 31. Hinc Lutherus noster Com. in Gen. Sententia hæc à Christo citatur, quod à ipso Deo dicta sit, & non ab Adam. Sed in ea re nihil est difficultatis, quia enim Adam purus & sanctus est, rectè ejus vox dicitur divina vox. Nam Deus per eum locutus est, & in statu illo innocentia verba & opera Adæ omnia sunt verè Dei verba & opera, fol. 39. a. Et ibidem paulò post. Sunt verba hominis justis & sapientis, ac pleni Spiritu S. qui revelat istam sapientiam, & pag. 40. a. Per Spiritum S. sic prophetat Adam de vita conjugum. Idem etiam inde liquet, quod Spir.

Spir. S. in iis habitat, in quibus imago Dei restaurari coepta.
est 2. Cor. 3, 16. 17. Job. 14, 23.

XVIII.

Quantum autem porrò in hac mentis obscuritate de illo statu ex sacris & eventu tristi insecuto licet intelligere, dicimus, ante lapsum hominis arbitrium ad bonum fuisse liberum, nec tamen in bono ita confirmatum, quin specie boni in tentatione oblata posset se inclinare à vero bono, diabolus à se ipso, homines verò eo seducente & impellente.

XIX.

Sponte igitur sua lapsi sunt, quicumque lapsi sunt, quia poterant divinà adjuvante gratià non labi, Deo tamen ob bonum finem labi permittente, & jam ante cladem summo illo imperatore pro sua omniscientia & misericordia de restauratore generi humano prospiciente Epbes. 1, 4. Quando verò poenas lapsum secutas consideramus, etiam atque etiam cogitemus, quanta fuerit ibi in labendo iniquitas, ubi tanta persistendi in bono facilitas ac facultas.

XX.

Nominatur à nonnullis libertas à servitute & à miseria, quia homo tum nondum diaboli mancipium, nec peccati servus, erat felix. Dicit etiam potest libertas rectitudinis, quia cum norma legis divinæ congruebat, non tamen erat libertas à mutabilitate, quia poterat mutari, & liberè se in malum precipitare. Sed satis de hoc statu, de quo inter nos & pontificios non disceptatur.

DE SECUNDO STATU.

XXI.

Hic verò questionis cardo vertitur, dum contra Pontificios

cios agimus, non in eo I. An adhuc in homine sit ipsa voluntas humana essentia? nec II. an sit libera à coactione? nec III. de Objecto naturali aut civiliter bono, sed IV. An homo non renatus habeat in se vires aliquas operandi motus & actiones spirituales, & num habeat natura viribus facultatem, quum verbum Dei audit vel legit, Deo ex se assentiendi? seu, An homo non renatus ex natura viribus ad Dei gratiam apprehendendam sese applicare, eamq; amplecti & verbo Dei assentiri possit, hoc est, queritur de objecto spirituali, an circa id homo non renatus spirituales motus incitare queat? Affirmant Pontificij, nos negamus.

XXII.

Probamus nostram thesin scriptura dictis, & rationibus inde deductis, primum ex natura subjecti I. quia homo non renatus ex toto carnalis, imò caro est, est in carne, secundum carnem, ambulat, vivit secundum carnem Job. 3, 6. Eph. 2, 3. Rom. 7, 5. & 8, 4. 5. 8. 9. 12. 13. ideoq; nec ipse, nec ejus actiones Deo placent, & si non placent, spiritualis nec ipse est, nec ejus actiones Rom. 8, 6. 7. 8. 9. 13. Gal. 5, 19. & c. estq; filius iræ Eph. 2, 3. & proinde Deo non est gratus.

XXIII.

II. Quia male tantum agit in spiritualibus ex isto malo inherente principio Gen. 6, 5. & 8, 22. Matth. 7, 18. & 12, 34. Jac. 3, 13. 14. 15. Deumq; & ea, que sunt Dei, aversatur 1. Corinth. 2, 14. Rom. 8, 7. quod in illa spirituali hominis non renati anatome egregie declarat Paulus Rom. 3, à v. 9. usq; ad 19. & insignis etiam sententia Jer. 13, 23. Ut Æthiops non potest mutare suam cutem, nec pardus maculas, ita vos non potestis benefacere. Sic Sirac. 17, 14. & Rom. 8, 7. *ὁ υἱὸς τοῦ καὶνός ἐστιν, οὐδὲ γὰρ διὸς ἐστιν.*

III. Quia

XXIV.

III. Quia hominis non renati intellectus est cæcus, ut verum in spiritualibus non videat, voluntas est aversa à bono, ut id non expetat, & ceriè ignoti nulla cupido, nec illud, quod quis aversatur, amplectendi ulla ei est libido, quod quia hinc inde pluribus scriptura dictis probatur, hoc labore ea, hic cumulandi super sedemus, & ad Dn. D. Chemnitium p. I. L. C. nos referimus, Expendatur unicus locus Ephes. 4, 17. 18. 20. Falsum itaq; est, quod lib. 2. de grat. & lib. arb. c. 2. scribit Bellarminus: aliquod bonum verè morale posse ab homine non renato intelligi.

XXV.

IV. Quia est prorsus in peccatis mortuus Johan. 5, 25. Matth. 8, 22. Ephes. 2, 1. Col. 2, 13. & proinde nil quicquam potest facere eorum, quæ ad spiritualem vitam & resurrectionem primam spectant, ὁ ἀπὸ τοῦ νεκροῦ τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ Eph. 4, 18. Adde etiam 1. Tim. 5, 6. Apoc. 20, 5. 6. 14.

XXVI.

V. Quia est servus peccati Job. 8, 24. & 15, 15. Rom. 6, 16. 19. Tit. 2, 3. 2. Pet. 2, 19. filius diaboli Job. 8, 44. Act. 13, 10. Matth. 13, 38. ὁ υἱὸς τῆς ἀπειθείας Ephes. 2, 2. & 5, 6. Col. 3, 6. Possunt hæc contrahi: Quia in homine non renato est 1. ἀσέβεια, quæ probatur ex omnium ejus partium ἀδυναμία, 2. ἀνευσεβεία, quæ demonstratur ex carnis ἐχθρότητι καὶ ἀσεβείᾳ, nulla erit in eo in verè bonis spiritualiter σεβεία aut εὐσεβεία.

XXVII.

Secundò ex parte prædicati, quod videlicet homo non renatus motus spirituales inchoare, gratiamq; divinam suis viribus acceptare nequeat, idem confirmamus, & quidem inde, quod hoc quicquid est motuum atq; actionum soli Deo in solidum principaliter, mediisq; ab eo ordinatis instru-

mentaliter sit tribuendum. Dei enim gratia I. omnes homi-
 nis conatus ordinando media conversionis salutaria praevenit
 Psal. 59, 11. & 79, 8. ubi probamus insignem illum Dn. D. Hun-
 nij aphorismum: Viribus humanis derogatur, quicquid or-
 dinationi divinae adscribitur, & Deus est ὁ ἐναρξῶν τοῦ καὶ
 Θεοῦ καὶ τοῦ Phil. 1, 6. II. Ex carnali (ex toto) facit spiritua-
 lem Johan. 3, 3. 5. 6. Rom. 6, 7. 8. capp. 1. Cor. 2, 12. 15. III. Ex
 malo bonum Luc. 11, 13. Phil. 1, 6. & 2, 13. IV. Ex ceco vi-
 dentem, ex insipientem sapientem, ex averso conversum, ex
 veteri novum Job. 1, 9. 2. Tim. 3, 15. Thren. 5, 21. Luc. 1, 17.
 Ezech. 36, 26. Verba psalmista Psal. 36, 10. & 80, 4. 8. 20.
 ponderentur. V. Ex mortuo vivum Johan. 5, 21. 25. & 6, 63.
 Rom. 8, 10. 11. 1. Cor. 15, 22. 45. 2. Cor. 3, 6. Col. 2, 13. Eph. 2, 5.
 VI. Ex servo liberum Job. 8, 32. 36. Rom. 6, & 8, 2. Gal. 5, 1.
 puta in ipsa conversione, quando homo non resistit obstinate.
 VII. ipse solus nos conservat & salutem consummat, 1. Pet. 1, 5.
 ἐν δυνάμει τοῦ Θεοῦ σωστέοντες (confer Phil. 4, 7.) ipse solus
 vult & potest electos, καὶ τὰς ἐκλεκτὰς, ἀγαπᾷ, & μετὰ
 αὐτὰς. VIII. Deus solus dat poenitentiam Act. 5, 31. 2. Tim. 2.
 25. 26. cor intelligens Deut. 29, 4. trahit nos Job. 6, 43. creat
 Ephes. 2, 10. 2. Cor. 5, 17. Gal. 6, 15. revelat Matth. 11, 27.
 Ad summam. Predicata haec, de quibus quaeritur, scriptura
 non homini non renato, sed Deo & mediis ab eo ordinatis ad
 salutem nostram tantum tribuit. Expende quod sit non ho-
 minis, sed numinis opus, credere Job. 6, 29. & dictum empha-
 ticum Job. 15, 5. sine me (inquit Salvator, etiam vos renati,
 & vite viti infiti,) NIHIL potestis facere, quod explicat
 Augustinus satis bene. 1. Cor. 12, 3. 1. Cor. 3, 6. Job. 17, 20. Ha-
 betenus nostra thesis.

XXVIII.

Sequitur Pontificiorum antithesis, quod homo non renatus

tus

tus ante omnem gratiam habeat liberum arbitrium, non solum ad opera naturalia & moralia, sed etiam ad opera pietatis & supernaturalia, ut Bellarminus scribit lib. 6. de grat. & lib. arbit. cap. 15. pag. (mibi) 545. idq. Costerus in Enchiridio (mibi) p. 200. illustrat simili ab homine delapso in foveam, qui ab alio educitur, non patiendo tantum, sed cooperando. Quod etiam inde liquet, quando asserunt, in lapsu Adam liberum arbitrium nullum passum esse damnum, sed tantum Adamum spoliatura fuisse dono supernaturali, ac si virgini detraheretur corona de capite, ipsa manente illibata.

XXIX.

Hanc suam *θεσιν* dum cupiunt *Φυλάτουν*, varia conquirunt ex sacris literis argumenta: verum ne nimis prolixissimus, ad exemplum Dn. D. Chemnitij ad certas classes ea redigamus, ut tanto melius ac facilius loci & dicti cuiusq. indole ex textu authentico, ejus scopo ac coherentia scripturae analogia perspecta respondere queamus. Id ut fieri possit, monemus, sedulo respiciendum esse semper ad controversia statum supra thesi 21. positum, unde palam fiet, argumentorum omnium & dictorum classes generales constituendas esse duas, quarum prior continet plane aliena: posterior minus genuina: illa a scopo abludunt, hac non concludunt.

XXX.

Illam loquuntur I. de intellectus ac voluntatis humana essentia, quam in lapsu periisse, non nos, sed Flaciani asserunt, ideoq. non nos, sed illos hac argumenta refutant, contra quos etiam nostrates in Articul. 1. F. C. atq. ut breves simus, hac est nostra sententia: In lapsu hominis substantialia manserunt integra, periit imago divina, ejusq. dona, Iud. 19, 30. Sirac. 17, 5. 6. 7. 8. & 49, 19.

II. De

XXXI.

11. De ejus in statu primo Gen. 1, 27. 31. Eccles. 7, 29. 30. Sirac. 15, 14. 15. in statu tertio Deut. 30, 11. 14. Esa. 1, 19. Iob. 1, 12. Rom. 10, 6. 8. 1. Cor. 9, 17. 2. Cor. 8, 11. & 6, 1. Phil. 2, 13. 1. Iob. 5, 3. huc pertinent omnes Evangelica invitationes, promissiones: in statu quarto potentia 1. Cor. 13, 10. 2. Cor. 13, 11. Eph. 5, 27. Phil. 3, 12. Colos. 1, 28.

XXXII.

Hæc quidem agunt de statu secundo, sed non concludunt questum, 1. quia abludunt à scopo & objecto. Queritur enim hic non de rebus naturalibus, non de oeconomicis, non de politicis, non de ecclesiasticis externis operibus, sed de rebus merè spiritualibus, & internis verèq; Christianis actibus & operibus. In illis enim esse adhuc arbitrij libertatem non negamus, in his eam non esse asseveramus. Talia dicta sunt 1. Cor. 7, 36. 37. ubi de virginum elocatione 1. Cor. 9, 5. 6. ubi de mulieris circumductione & manuum labore Act. 5, 4. de pecunie ex agro vendito parte collocatione 2. Cor. 9, 7. de beneficij vel elemosynæ collatione Exod. 35, 24. 25. de bonorum externorum ad opus ministerij oblatione Sir. 31, 10. de divitiarum recta administratione. Iac. 4, 13. de itineribus suscipiendis & mercimoniis exercendis. Philem. v. 14. de servi manumissione, 1. Pet. 5, 2. de officij demandati liberali administratione Iob. 28, 1. de artium inventione &c.

XXXIII.

Homo enim tripliciter considerari potest, 1. ut animal vivens, 2. ut animal politicum. 3. ut filius Dei, atq; ita sunt tria operum, quæ edit, genera 1. naturalia, ut edere, bibere, dormire, &c. 2. moralia, politica, æconomica, ethica & quæcunq; philosophia præscribit. 3. religiosa ac pietas, quæ sunt duplicia vel externam paedagogiam spectantia, vel interna ac me-

ac merè spiritualia, in quibus hisce ultimis saltem hominem non reatum nil posse asserimus, & in precedentibus quoque multa ac magna intervenire impedimēta adjicimus, de quibus videndus Dn. Chemnitius p. 1. L. C. & ipse Bellarminus lib. 1. de grat. & lib. arbit. c. 8. Externa pedagogica opera nonnulli vocant Ecclesiastica.

XXXIV.

Qua præterea magno numero hic solent conglomerari à Pontificiis dicta, desumuntur partim à numinis voluntate, partim ab hominis potestate: ibi frustra argumentantur ad posse à precepto, hic à jure & debito præsumunt de facto: quia si rectius rem consideremus, ibi præmonstrari videbimus, quid Deus velit, hic demonstrari, quomodo homo idipsum nolit: ibi attenditur Dei justitia & misericordia, hic ostenditur hominis resistentia, miseria atq; aduersionis.

XXXV.

Nam ibi proferunt dicta, quibus Deus scribitur I. pietatem mandare Esa. 1, 16. Jer. 3, 1. Ezech. 18, 3. Joel. 2, 13. Zach. 1, 3. Job. 6, 27. Phil. 2, 12.

II. malos & improbos objurgare Psal. 34, 15. Eph. 5, 14. & passim in concionibus legalibus prophetarum, Christi Mat. 6, 23. apostolorum.

III. assensum ab homine flagitare Marc. 1, 15.

IV. optionem dare 2. Sam. 24, 12. 1. Reg. 3, 5.

V. Conditionem monstrare Esa. 1, 19. Amos 5, 14. Matth. 19, 17.

VI. hominem tentare Gen. 22, 1. Exod. 15, 25. & 16, 5. Deut. 8, 2. 16. & 13, 3.

VII. eundem juvare Psal. 27, 9. & 79, 9. Luc. 2, 54. Rom. 8, 26. 1. Cor. 15, 10.

Non enim sequitur: Deus mandat, Ergo homo ex se
C præ-

præstat jam in peccatum lapsus. Datur optio eligendi pœnam, petendi rem bonam conversis. Ergo homo se potest suis viribus convertere?

XXXVI.

Hic urgent illa dicta, tum qua ponunt aliquid vel ponere videntur in homine; tum qua aliquam causam proponunt extra hominem, qua ille ad benè agendum excitetur. Illi enim revera inest I. ad Deum veniendi voluntas Prov. 1, 24. Matth. 22, 3. & 23, 37. Act. 7, 51.

II. inesse videtur cavendi omnia peccata facultas Num. 14, 43. Luc. 10, 28.

III. bona prehendendi potestas Deut. 30, 15. 16. Jos. 24, 15.

IV. circa eum notanda est bonorum ac malorum diversitas Matth. 13, 38. 48. & 22, 10.

V. extra hominem, ut bona faciat, eum vocat præmiorum dignitas Lev. 26, 3. Deut. 28, 1. & c.

VI. ut à malis absteat, terret pœnarum gravitas, Levit. 26, 14. Deut. 28, 15. & c.

Neg. hic sequitur: Homo ex se potest bona nolle, Ergo & velle: potest cavere flagitia, Ergo omnia vitia: potest jam conversus bonum eligere, E. ante conversionem: est bonus, E. ex natura viribus & c. præmia proponuntur, Ergo natura viribus obtinentur.

XXXVII.

Hinc jam inquit, quomoda homo in ipsa conversione semerè passivè habeat, suprà thesi 2. quando Deus removet cor lapideum & dat cor carnem Ezech. 11, 19. & 36, 26. (Sicut enim lapis 1. nullam ex se habet mollietatem, 2. nihil succi continet, 3. non vivit: sic homo non - renatus naturà 1. est durus, 2. nihil boni spiritualis in se habet: 3. est spiritualiter mortuus, unde etiam cor lapideum non mutari, sed auferri

ferri dicitur) & quomodo nihilominus differat à trunco seu lapide. Similis est ei respectu gratia divina in accendendis novis motibus, in quibus nibilo plus facit quàm ille: dissimilis est ratione 1. resistentia. 2. vita. 3. externa disciplina. 4. aptitudinis ad recipiendam gratiam *παθητικῆς* & remotæ. 5. novorum motuum jam à Spiritu S. anima in tertio statu mota. Horsum tamen pertinet observatio, quod scriptura, ut ostendat, hominem in conversione se habere passivè, verbis passivis de hoc negotio loquens utatur Amos 4, 12. *יִסְכַּךְ* præparare, Matth. 18, 3. *ἐκκαθαίρει* Luc. 6, 36. *ῥίνο* de sitote Rom. 12, 2. *μετανοοῦμεν*: & in vulgata latina versione, Pontificis (contra quos hæc disputamus) authentica Esa: 60, 1. illuminare, convertimini Esa. 21, 12. & 45, 22. Jer. 3, 9. & 44, 5. Ezech. 18, 30. & passim.

XXXVII.

Præterea ut duplex hic observatur Velle, unū externum & pedagogicū, quo nō renati possunt esse, & qui sunt ac in Ecclesia vivunt, sunt præditi, dū verbū Dei audiunt, legunt, tēplum frequentant, habent studiū, desiderium, famē audiendi verbi Dei, zelum Dei Amos 8, 11, 12. Job. 5, 39, Act. 17, 11. 20. Marc. 6, 20. Act. 26, 1. Luc. 13, 23. Rom. 10, 2. & 11, 7. 2. Tim. 3, 7. Act. 13, 7. & 24, 24. alterum internum & spirituale, quo non renati carent, & tantū datur à Deo Phil. 2, 13. ita, etiam duplex NOLLE seu duplex repugnantia probè hic attendi debet: prior est naturalis (aliī vocant ratione ortus originalem) quā homo naturaliter res Dei pro stultitia habet 1. Cor. 2, 14. posterior actualis, quā homo præter illam *ἐμφυτω* à lapsu ex proposito, destinataq. animi malitia media salutis aspernatur, Spirituiq. S. resistit, ut in Phariseis videre est Matth. 23, 37. Act. 13, 45. Felice præside Actor. 24, 25. Illam priorem in adultis vult vincere Deus per verbi sui efficaciam

efficaciam, ut cernimus in Nicodemo Job. 3. Maria Luc. 1. in infantibus per Sacramētum initiationis posteriore ordinariē & plerumq; deserit, ubi est illa durior & habitum contraxit, sibi relinquit 1. Cor. 1, 18. & c. 21. 22. Prior illa Deo silet Hab. 2, 20. Soph. 1, 7. Zach. 2, 13. confer Amos 6, 10. & 8, 3. posterior responsat Rom. 9, 20. blasphemat, contradicit Act. 13, 45. & 28, 19. ut θεομάχοι Act. 5, 39. Excute emphases vocum grecarum ἀνιδιὰ ἀπερρώς 2. Tim. 2, 25. ἀνικείμενοι 1. Cor. 16, 9. ἀνιδέροντες Rom. 10, 21. ex Esa. 65, 2. ubi רָחוּם ἀνικήμενοι Act. 7, 51. ἀνικησώμενοι Act. 18, 6. & c. Et hinc adeo fit, quod unus infidelis altero infideli propior sit regno cælorum, & facilius quàm alter convertatur Marc. 12, 34. Marc. 19, 23. 24. & 21, 31. & quò quis magis est deditus avaritiæ, voluptatibus, curis illicitis, eò majores & plures sunt ibi spina bonum sēmen Dei suffocantes Luc. 8, 14. Ad avaritiam concurrunt injustitia, fraudes, impostura, furta, diffidentia & c. ad voluptates pertinent comessationes, crapula, libidines & c. Ab his cum quis poterat abstinere, & tamen iis indulget, Spiritui S. per verbum operaturo ponit obicem 2. Cor. 6, 14. 15. 16. 17. Et si igitur unus infidelis altero theologicè non est melior, est tamen unus altero deterior, ratione plurium & majorum obstaculorum, quò maximè pertinet quando quidam obstinati verbum Dei ἀπαθεύοντες καὶ ἀπαθεύοντες actualiter, Act. 13, 46. & 14, 2. quidam contrὰ ἡμεῶν Matth. 19, 11. 12. confer Job. 8, 37.

XXXIX.

Semper etiam hic probè est distinguendum inter discendi studium, quod etiam potest esse in non renato, & ipsum discere, quod tantum est à Deo, & in renato Esa. 54, 13. Jer. 31, 33. 2. Corinth. 3, 15. 16. Illud per absolutum suum decrevum negant Calviniani, hoc Pontificij, Synergistæ: nos mediâ viâ ince-

incedentes illam charybden vitamus, & hanc scyllam fugimus. Discendi studium ad paedagogiam, discere ad ipsam conversionem pertinet.

XL.

Ut autem omnia sint tantò dilucidiora, ulteriùs inquirendum. I. Unde? II. per quæ media conversio fiat? De priori non potest esse dubium ei, qui, quæ hæcenus sunt allata, consideraverit, nempe à solo Deo esse conversionis opus. Dat enim potestatem Deus filios Dei ex genere humano & filiis diaboli fieri non ex sanguinibus, hoc est, non vi nature per propagationem, non ex voluntate viri, id est, non ex liberi arbitrii viribus, sed his, qui credunt in nomen Jesu Job. 1, 12. Credere autem est habere materialiter 1. de Deo rebusq; divinis notitiam. 2. firmum assensum 3. formaliter, fiduciam. Sed natura viribus homo nec novit verè divina ac spiritualia, nec ijs firmiter assentitur, ut suprà th. 24. est probatum, (cave tamen cum his hypocriticam & diabolicam fidem confundas, quia de notitia & assensu loquimur, in quantum fiducia, quæ est fidei forma, ijs dat esse, eaq; informat) ergo multò minus ex iisdem habebit fiduciam, sed fides est ac manet Dei donum. Matth. 16, 17. Eph. 2, 8. Phil. 1, 29. 1. Cor. 12, 3. Jac. 1, 5. 17.

XLI.

Quod verò non omnium sit fides 2. Thess. 3, 2. in causa non est Deus, sed homines debito modo mediis ab ipso ordinatis non utentes, suprà thes. 38. Ille enim vult omnes homines salvos fieri, sed hoc ordine, ut ad agnitionem veritatis perveniant 1. Tim. 2, 4. vult salvari omnes fines terre, verum ita, ut fide respiciant ad ipsum Esa. 45, 22. eiq; se incurvent v. 23. hoc est, colant, ex verbo concipiant non hypocriticam Matth. 7, 22. non diabolicam Iac. 2, 19. fidem, sed m̃r̃u d̃i agnitionis creỹs p̃p̃t̃u Gal. 5, 6. Tit. 2, 12. 13. 14. confer

Rom. 14, 11. Phil. 2, 10. hoc est verè Christianam ac salvificam, in quà non præsentia, sed merita operum negentur.

XLII.

Hæc fides ordinariè datur per verbum Dei auditum, lectum cum discendi & non obstinatè repugnandi serio studio Iob. 17, 20. Rom. 10, 17. Apoc. 1, 3. & quidem adultis semper verbum prius est predicandum, deinde Sacramenta administranda, tanquam fidei & pædæ & signacula Rom. 4, 11. Matth. 28, 19. Act. 2, 14. 38. 41. in infantibus verò, in Ecclesia natis, verbum visibile seu Sacramentum initiationis, & in N. T. baptismus, ut in V. T. circumcisio adhibetur ex Dei ordinatione prius, quàm verbum vocale solum, unde & τῆς ἡλικίας adultiorum.

XLIII.

Verbum Dei igitur tam scriptum quàm predicatum est vivum & efficax conversionis nostræ medium, idq. non solum TANTUM Objectivè docet, ut statua Mercurialis, sed etiam ut instrumentum divinum effectivè, ita quidem ut unâ actione, Spiritus S. quidem principaliter, verbum autem & pædæ ex liberrima Dei ordinatione homines non repugnantes actuali à πειθαρχία, suprâ thes. 38. illuminet, convertat ac sanctificet, quum habeat hanc vim actu primo à Deo semper inditam, quia est ministerium spiritus 2. Corinth. 3, 8. & potentia Dei ad salutem omni credenti Rom. 1, 16. etiam ante & extra usum, quamvis non extra & ante usum actu secundo convertat, nec repugnantes illuminet. Unde Prosper: Deus vult omnes salvos fieri, sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur; qui non veniunt, suâ pertinaciâ reluctantur. Et parabola à Christo Luc. 8. proposita clara est. Unum idemq. Dei verbum seminatur, sed quod non unum eundemq. habeat effectum, in culpâ est ager cordis callosus, petro-

petrosus, spinosus: & illud ipsum verbum, quod cadit ad viam, poterat, nisi impediretur vitio agri, fidem & salutem operari Luc. 8, 12. ἡ γὰρ μὴ πρὸς οὐρανὸν σπένδεται, illud ipsum verbum, quod cadit super petram, gignit fidem, & eam, à qua verè deinde μετάνοιοι ἀφίστανται id est desciscunt v. 13. illud ipsum, quod cecidit inter spinas, gignit fidem, qua fert etiam fructus sed illos, qui paulò post suffocantur, & quum verè ad tempus spem segetis perfectè fecerint, οὐ πλεονέχουσιν non ferunt illa spinis spiritualibus obfusa corda fructus ad finem usq; ac maturitatem. Est itaq; verbum Dei instrumentum conversionis semper sufficiens, licet non sit semper efficax, vitio auditoris, quod nihil virtuti & efficacia verbi detrahit. Et de his alibi copiosius: progredimur in nostro Loco de viribus humanis, quæ si in spiritualibus nulla in secundo statu post lapsum ante conversionem & in ipsa conversione, ut hactenus demonstratum est, etiam nullum congrui meritum hic cum Pontificijs agnoscimus, sicut nec in tertio statu meritum condigni.

DE TERTIO STATU.

XLIV.

Hactenus vidimus, quanam sit hominis non renati σοφία Πρῶτη, ψυχική, δαιμονιώδης. nunc porro discipiamus, quanam sit ex Spiritus S. gratia renati ἡ ἀνωθεν σοφία ἀγνή, ἐλευθερική Πνευματική, εὐπειθή, ἀδιάκριτος καὶ ἀνυπόκριτος ut loquitur Iacobus cap. 3. v. 13. & 17. Quando enim homo à Spiritu S. per verbum est conversus, queritur porro, quale ejus sit liberum arbitrium? ibi respondemus, ex captivato liberatum, ex vulnerato sanatum, ex mortuo vivum id esse effectum, ut jam velle & agere bona incipiat, sed cum magnâ infir.

infirmirate, quia in eo est spiritus & carnis lucta: bonum vult
 & operatur ex spiritus ductu, malum autem vult ex carne
 adberente. Quando enim sunt jam filij Dei, intelligant spi-
 ritu Dei se agi Rom. 8, 14, 15, & c. Gal. 4, 6, 7, ut, quod agen-
 dum est, agant, & cum egerint, illi, à quo aguntur, gratias
 agant. aguntur enim ut agant, non ut ipsi nihil agant. Et ve-
 rum est, sed & rectè intelligendum est, tres esse causas bona
 actionis, verbum Dei, Spiritum Sanctum, & voluntatem
 humanam.

XLV.

Distinguendum hic est inter Regenerationem & Reno-
 vationem, quarum illa sit in conversione perfecta, hac imper-
 perfecta manet, quamdiu hanc vitam vivimus, & sanctitas in
 harena ac inchoata non uno momento absolvitur, sed habet
 sua initia ac progressus, & quò magis vetus, exteriorq; ille
 homo ac caro de die in diem corrumpitur, crucifigitur, mori-
 tur, sepelitur 2. Cor. 4, 16. Galat. 5, 24. Rom. 6, 3, 4, 5, 6. eò
 magis novus & interior homo seu spiritus renovatur, oritur,
 confirmatur, in lucem producitur per opera bona fructusq;
 spiritus Rom. 6, 4, & c. Gal. 5, 22. Rom. 8, 4, 5. Eph. 4, 22, 23.
 24, 1. Pet. 2, 11. ita cum Christo excitati spiritualiter coram
 eo vivunt Hos. 6, 2. Luc. 1, 74, 75, 79. licet non evadant viri
 perfecti priusquam veniat ipsum τὸ τέλειον Eph. 4, 13. 1. Cor.
 13, 10. Phil. 3, 11, 12 Regeneratio παλιγγενεσία, renovatio ἀ-
 νανέωσις nominatur Tit. 3, 5. Vide de illa Gal. 3, 26, 27. Jo-
 han. 3, 3, 5. 1. Pet. 1, 23. de hac Rom. 6, 4. 2. Corintb. 4, 16.
 Col. 3, 10, 12.

XLVI.

Hinc opera renatorum in quantum sunt fructus Spiri-
 tus S. sunt bona, sed huic bono malum adjacet ex propria ipso-
 rum imperfectione, confer Job. 3, 21. Psal. 19, 13. Rom. 7, 23, 25.
 Heb.

Heb. 12, 1. 1. Job. 1, 8. quò potest accommodari illud in natura tritum: Receptivum non recipit per modum imprimentis, sed per modum receptivitatis. Ita Spiritus S. perfecte movet, sed homo adhuc imperfectus, dum hanc vitam vivit, perfecte illum motum in se non exprimit. Sic in omnibus actionibus motus est à Deo: vitium autem adharens non est à Deo, sed à causâ proximâ. Quò etiam possunt adhiberi similita hęc sequentia, dum tamen recto id fiat modo. I. Anima quę est in corpore claudõ, motus, non claudicationis causa est. II. eques bonus insidens equo malo, cursus & saltuum, non autem cespitationis & aliorum adharcentium vitiorũ est causa. III. faber lignarius ferrâ malè dentatâ utens, sectionis, non inequalitatis est causa. IV. bonus citbarædus citbaram malè compositam pulsans soni, non dissonantia causa est. V. Terra succum, Sol radios & calorem arbori malè suppeditans, fructuum, non malorum fructuum causa est. Sunt renati Spir. Sanct. templum sanctum, 1. Corinb. 3, 16. & 6, 19. 2. Corinb. 6, 18. sed tamen simul peccatum in illis habitat, Rom. 7, 17. 18. 20. quod quidem fide tegitur Psal. 32, 1. 2. non videtur Num. 23, 25. homo autem, in quo est semper legi Dei rebellare asseritur Rom. 7, 23. non quidem ex toto (id enim est non renati) sed ex parte propter carnem.

XLVII.

Huc Lutberus respiciens scripsit aliquando, Tom. Jen. 2. Omnia opera iustorum esse ex natura sua peccata mortalia, quod non simpliciter est accipiendum, sed secundum quid, puta quia sunt imperfecta, si rigorosè ad normam legis divinæ exigantur. Ita igitur peccatur ex natura rei & actionum ipsarum, licet pro huiusmodi non reputentur in fidelibus, quia omne peccatum in se est mortale, nullum ex se

D

venia-

veniale: omne peccatum mortì adjudicat, & offensio immen-
sa ac infinita majestatis non debet minore, quàm aeterno sup-
plicio vindicari, nisi per Christum remittatur. Peccamus
autem in quavis actione bona, quia & minus facimus, quàm
debuimus, & multumstrarum sordium admiscemus, Ec-
cles. 7, 21. Vide Bellarminum contra hac disputantem lib. 4.
de Justif. c. 1. 15. 17.

XLVIII.

In hoc igitur statu tertio, quando homo in gratiam à Deo
propter Christum fide est receptus, unà libertas arbitrij re-
stauratur paulatim, & liber ipse est à servitute peccati Job.
8, 36 Rom. 6, 18. dum modò (quod fieri posse, in questione de
perseverantia sanctorum probatum contra Calvinianos)
denuo libere & sponte sua servituti diaboli & peccati per
gravia flagitia ac scelera admissa se non mancipet, unde con-
versi diligenter Deum oremus, peccata vitemus, in fide stemus,
in bonis operibus ambulemus.

XLIX.

Deum rogemus I. majorem Spiritus S. gratiam & dono-
rum ejus incrementa Luc. 11, 13. Marc. 9, 24. Luc. 17, 5. Ibi
enim Christus alloquitur suos discipulos renatos, & simile à
patre desumptum ostendit, eos, qui patrem rectè invocant,
jam esse Dei filios, confer 1. Corintb. 12, 3. & dari etiam di-
citur Spiritus Sanctus ijs, quibus majora ejus conferuntur
dona. Expendantur loca Luc. 24, 49. Job. 15, 26. & 16, 7. &
20, 22. Act. 1, 5. & 2, 3. 4. & 8, 12. 15. & 10, 2. 44. & 19, 6.
hic autem rogant renati fidem majorem. 11. firmam perse-
verantiam 1. Corintb. 1, 7. 8. 9. Ephes. 3, 13. 16. Phil. 1, 3. 6. 9.
Col. 1, 9. 10.

L.

Peccata, quantum fieri potest, vitemus, perpendentes I.
pecca-

peccatoris rei horrendam miseriam: vide Adamum à conspectu Dei fugientem, Cainum, Judam desperantem, Davidem iram Dei deprecantem, Manassen plorantem. II. Dei tremendam justitiam, quæ elucet ex legi adjectis minis, & transgressoribus inflictis pœnis, quò etiam hoc respectu pertinet Christi vadis ac sponsoris nostri passio. Vide Exod. 20. Levit. 26. Deut. 27. & 28. Luc. 17, 26. 28. 32. 1. Cor. 10, 5. 6. &c. Esa. 53. Psal. 22. 69.

LI.

Fidem confirmemus, ut stare perseveremus Rom. 5, 2. 1. Corintb. 15, 1. Roman. 11, 20. Id fiat I. promissorum Evangelicorum meditatione Psalm. 16, 5. Esa. 48, 17. Amos 9, 15. 1. Pet. 1, 5. 1. Cor. 10, 13. Col. 1, 23. 1. Cor. 1, 9. II. Sacramentorum fidei usurpatione, initiationis quidem, baptismi & fœderis in eo cum S. S. Trinitate initi jugi recordatione, quia baptismi virtus extendit se per totam vitam, quum sit fœdus Dei sempiternum Unde etiam legimus in præterito *ἵνα* Tit. 3, 5. in præsentī *ἵνα* 1. Pet. 3, 21. in futuro, qui credit *σωθήσεται* Marc. 16, 16. confer Apoc. 2, 5. confirmationis verò, crebrò carnem salvatoris edendo & sanguinem ejus bibendo 1. Cor. 11, 28. III. Exemplorum piorum consideratione 1. Cor. 11, 1. Phil. 3, 17. Heb. 11. & 12, 1. & 13, 7.

LI.

In bonis operibus ambulemus I. propter Deum II. propter nos ipsos. III. propter proximum: erga illum *εὐσεβῶς* & piè, erga nos *σωφρονῶς* & castè, erga proximum *δικαίως* & justè viventes Tit 21, 2. ne à fide & vitâ excidamus, ne in incredulitatem ac mortem rursus incidamus. Meminerimus nos esse factos Dei filios, ergo patrem colamus Mal. 1, 6. cogitemus nos esse factos Christi liberos 1. Petr. 2, 16. ergo dominum nos eumentem ac redimentem diligamus 2. Pet. 2, 1. 1. Cor. 16, 22.

consideremus nos esse Spiritus S. templa, ergo nihil immundum inferri patiamur, ne eum contristemus Eph. 4, 30. 2. Cor. 6, 16, 17. Tantum verò abest ut huic filiorum Dei libertati obsec servitus Deo debita ac praestita, ut soli renati spirituales Dei servi sint, & ex illa liberatione sequatur hac servitus Rom. 6, 22. Luc. 1, 71. 74. 1. Thes. 1, 9. Hebr. 9, 14. & 12, 28.

LIII.

Contrabamus, quae hic dicenda erant prolixius. In hoc statu Dei misericordiam ac φιλανθρωπίαν, & nostram misericordiam ac καλαιπιδειαν inter se conferamus Tit. 2, 11. & 3, 4, 5. Col. 1, 12. 13. Rom. 8, 24. 25. & 8, 1. infirmitatem nostram agnoscamus & deploremus, Dei bonitatem poscimus atq. oremus, quod dignum est nostra vocatione curemus, tractiq. à Christo curramus Cant. 1, 4. 5. Confer 1. Cor. 9, 24. 26. Gal. 5, 7. Hebr. 12, 1.

DE QUARTO STATU.

LIV.

Quemadmodum in secundo statu à Deo aversi, & intertio statu ad Deum per Evangelium conversi terrestres & primi Adami geßimus imaginem, ita etiam in hoc quarto statu, qui non deficiamus aut nos subducimus Hebr. 10, 38. 39. geremus imaginem caelestis ac secundi Adam 1. Cor. 15, 49. & qui huic fuimus σήμεροφ in miseria Rom. 8, 29. erimus ei etiam σήμεροφ in gloria Phil. 3, 21. Consider Eph. 3, 6. verba graeca emphatica, videlicet σόσωμα, συγκληρονόμοι συμμέτοχα: & Rom. 8, 17. σύγκληρονόμοι Χριστοῦ, ἕπερ συμμέτοχα, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν.

LV.

Ita enim Paulus de hoc statu loquens gloria vocabulum adhi-

adhibet Rom. 8, 18. 30. 1. Cor. 2, 7. & 15, 43. Phil. 3, 21. &
quibus illa contingat, explicat 2. Cor. 5, 2. 3. 4. &c.

LVI.

Et meritò vocatur status gloria, quia ibi futura est I.
gloria fidelibus promissa per Christum collatio Eph. 5, 27. Rom.
8, 17. II. honorifica eorundem in mansiones coelestes colloca-
tio Job. 14, 2. III. aeterna Dei in glorificatis hominibus inhabi-
tatio Apoc. 21, & 22, 1. Cor. 15, 28. IV. perpetua cum Deo & san-
ctis angelis conversatio 1. Cor. 13, 12. I. Job. 3, 2. Matt. 22, 30.
I. Thess. 4, 17. V. sempiterna gloria Dei celebratio Apoc. 5, 13. &
14. 2. 3. & 19, 2.

LVII.

In hoc ergo statu in cælo olim erit in beatis liberum ar-
bitrium in bono confirmatum, nulla amplius intellectus caci-
tas, nulla voluntatis pravitās, nulla iudicij imbecillitas nul-
la aliarum virium infirmitas, quia erunt ὡς ἀγγελοι τοῦ θε-
οῦ ἐν δόξῃ Mattb. 22, 30. hi autem sunt in bono confir-
mati Zach. 6, 3. ut tantum Dei voluntatem faciant Matt. 6,
10. sunt sapientes, boni &c. suprā thesi 3. Concludimus cum
Augustino ex lib. 22. C. D. c. 30. exclamantes: Quanta erit
illa felicitas, ubi nullum erit malum, nullum latebit bonum?
vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus. Et paulò
post. Nec ideo liberum arbitrium non habebunt, quod peccata
eos delectare non poterunt. Nam primum liberum arbitrium,
quod homini datum est, quando primum creatus est rectus,
potuit non peccare, sed potuit & peccare: hoc autem novissi-
mum eò potentius erit, quod peccare non poterit. Verum hoc
quoque Dei munere, non suae possibilitate naturae; aliud est enim,
esse Deum, aliud, participem Dei. Deus naturā peccare non
potest, participes verò Dei ab illo accipit, ut peccare non
possit &c.

Corollaria adjicimus.

I. Est figmentum cordis hominis malum Gen. 8, 21. & figmentum cogitationum cordis bonum I. Chron. 29. 18. sed non eodem tempore, neq; eodem ex principio.

II. Luc. 2, 14. *Εν ἀνθρώποις εὐδοκία* notat bonam voluntatem non hominis, sed numinis, estq; hebraismus, quo nomen verbale construitur ut verbum. confer Matth. 3, 17. & 17, 5. Luc. 3, 22. I. Cor. 10, 5. Heb. 10. 38. Vide Chemnit. p. 1. Harm. c. 8. p. 198.

III. Bona omnia à Deo accipimus ex gratia, mala pœnæ ex justitia. Ergo melior est in malis (culpæ) humilis confessio, quàm in bonis per Dei gratiam effectis superba gloriatio I. Cor. 4, 7. Joh. 3, 27. I. Cor. 15, 10. Sic etiam homines post hanc vitam ex gratuita promissione accipiunt vitæ æternæ præmium, I. Cor. 3, 8, 14. & 9, 24. Matth. 19, 28. 29. ex justa autem retributione mortis æternæ judicium Matth. 23. 14. Jac. 3, 1. utrumq; idem dat justus judex, sed non utrumq; secundum idem Rom. 2, 6. 2 Thess. 1, 6. 7. 2. Tim. 4, 8. Ibi attenditur justitia & meritum Salvatoris, hîc injustitia & meritum peccatoris, ibi Deus *λογίζεταί*, hîc *ὀργίζεται*. Vide & expende Rom. 6, 23. *ὁψώνια, χάρις καὶ δόξα*.

IV. Apoc. 3, 20. non demonstratur arbitrij humani promptitudo, sed celebratur beneficij divini magnitudo. Confer I. Cor. 16, 9. 2. Cor. 2, 12. Col. 4, 3. Apoc. 3, 8.

V. Matth. 10, 11. dignus esse dicitur, qui se maxime indignum profiteretur Matth. 8, 8. Joh. 1, 27. Luc. 15, 21.

VI. Illud patrum dictum, *Trahit Deus, sed volentem*, non de secundo statu, sed de tertio accipimus, ratione spiritualium motuum, non quod illi de hoc dixerint, sed quod de hoc id dicendum sit.

VII. Ex

VII. Ex Jeremiae 36. v. 13. probari nequit, verbum
Dei esse combustibile. Esa. 40, 8. 1. Pet. 1, 25. Confer 1.
Pet. 1. 23. Jacob. 1, 21. Luc. 21, 33. Matth. 5, 18. Luc. 16, 17.

VIII. Heb. 4, 12. 1. Petr. 1, 25. agitur non de verbo
Dei substantiali, sed prolato: ibi de lege, hinc de Evan-
gelio.

IX. Fides in scriptura proponitur vel cui creditur,
vel quâ creditur: illa est sana doctrina, hæc cordis fiducia.

LITERATISSIMO

Dn. RESPONDENTI.

Dum Christo ædificant templum Babylone re-
versi,
Saxa & ligna locant, mox & ad arma vo-
cant.

Fert onus, urget opus manus una, sed altera telum

Gestat, sic struit ac hostis in ora ruit.

Et fabris opus est hodie, Babylone relictâ

(Roma hodierna mala est, teste Johanne, Babel.)

Qui templum ædificent benè structum in corde piorum

Non dextrâ factum, at spirituale Deo,

In fundamento, quod apostolus atq; propheta

Prædicat, & præstat quod & ille Dei.

Hostis se opponit? non fortia segniùs illi

Pro lege opponunt & grege corda Dei.

Vera docent, & si qua nocent, velut ense recidunt,

Pectora pura sovent, pectora tarda movent.

Hoc recte ut fiat, libertas ecqua relictâ

(Quæritur) arbitrij ad spirituale bonum?

Papa

Papa ait, at Christus negat: utri credis? an hujus
(Omnis homo mendax cum sit) in ore dolus?
Quin Deus est. Deus est verax, mendacia verax
Nulla probat. verum est ergo quod ille negat.
Felix idcirco conatus & utilis hic est
Fabricij nostri, dum pia vera studet.
Falsa refutare & verum defendere pergit
Si faber ille, fabris additur ille bonis.

Johannes Tarnovius D.

In honorem

Præstantiss. Ornatiss. nec non Literatiss.

Dn. JOHANNIS FABRICII, Com-
mensalis ac amici mei dilectissimi, de
Libertate differentis.

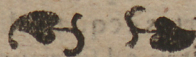
I*n rebus fidei libertas aurea cur non?*
Rebus in humanis libertas nec datur Omnis!
In rebus fidei, corruptio, causa maligna est!
Rebus in humanis, non vult nisi grata, voluntas.

In Nomen FABRICII.

Nomen habes, Fabri cur non fabrilia tractas?
Corporis haut curans munera mentis obis.

l. m. adjiciebat

M. Johannes Struborgius.

VII. Ex Jeremia 36. v. 13. probari nequit
Dei esse combustibile. Esa. 40, 8. 1 Pet. 1, 25.
Pet. 1. 23. Jacob. 1, 21. Luc. 21, 33. Matth. 5, 18.

VIII. Heb. 4, 12. 1 Pet. 1, 25. agitur non
Dei substantiali, sed prolato: ibi de lege, hinc
gelio.

IX. Fides in scriptura proponitur vel cu
vel quâ creditur: illa est sana doctrina, hæc cor

LITERATISSIMO

Dn. RESPONDENT

Dum Christo ædificant templum Bab
versi,
Saxa & ligna locant, mox & ad
cant,

Fert onus, urget opus manus una, sed altera
Gestat, sic struit ac hostis in ora ruit.

Et fabris opus est hodie, Babylone relicta
(Roma hodierna mala est, teste Johann

Qui templum ædificant bene structum in cor
Non dextra factum, at spirituale Deo,

In fundamento, quod apostolus atq; prophe
Prædicat, & præstat quod & ille D

Hostis se opponit? non fortia segniùs illi
Pro lege opponunt & grege corda Dei.

Vera docent, & si qua nocent, velut ense re
Pectora pura foveat, pectora tarda mo

Hoc recte ut fiat, libertas ecqua relicta
(Quæritur) arbitrij ad spirituale bonu

